Zorica Kuburić[1]

UDK: 27-46
159.9
Originalni naučni rad
Primljen: 15.09.2025.
Prihvaćen: 01.10.2025.
DOI: https://doi.org/10.18485/rit.2025.23.44.12

PASTIRSKA PSIHOLOGIJA: Poznavati glas pastira – upoznati dušu vernika[2]

Rezime: *U radu je predstavljena pastirska psihologija kao psihološka disciplina u funkciji razvijanja osećanja za drugog kod budućih bogoslova, čime bi oni doprineli dobrobiti čoveka. Svoje početke ova disciplina ima u zapadnom hrišćanstvu pod nazivom Pastoralna psihologija. Prema nastavnom planu osnovnih studija Bogoslovskog fakulteta SPC u Beogradu predmet se zvao Pastirska psihologija. Predmet je predavao akademik Vladeta Jerotić od 1985. godine na trećoj i četvrtoj godini studija, dok je sada u okviru predmeta Pastirsko bogoslovlje gde se izučava na četvrtoj godini. U ovom radu predstavljen je sadržaj predmeta Pastirske psihologija kao i metode koje se preporučuju a proizlaze iz vekovne prakse otaca crkve. Pastirska psihologija temelji se na religijskoj praksi pokajanja. Rad na sebi podrazumeva spremnost da se uvide vlastiti nedostaci koji se potom nastoje popraviti ostavljanjem greha u religijskom smislu, vraćanjem dobroti i vrlini. Lekovitost svesti o vlastitoj grešnosti i potom pokajanja je u tome što omogućava prihvatanje Boga koji oprašta grehe te prihvatanje drugih ljudi bez osude. Posebna pažnja posvećena je ličnostima koje su predavale Pastirsku psihologiju. Ličnost profesora prikazana je kao paradigma i ključna odrednica hristocentrične psihoterapije koja po ugledu na Hrista čini mogućim odnos poverenja i ljubavi, ako ima jasan religijski identitet koji ne znači samo formalno pripadanje već i autentično verovanje.*

Ključne reči: *pastirska psihologija, ličnost, empatija, dušebrižništvo, Vladeta Jerotić.*

PASTORAL PSYCHOLOGY: To know the voice of the shepherd – to know the soul of the believer

Abstract: *The paper presents pastoral psychology as a psychological discipline in the function of developing feelings for others in future theologians, which would contribute to the well-being of man. This discipline has its beginnings in Western Christianity under the name Pastoral psychology. According to the curriculum of the basic studies of the Faculty of Theology of the Serbian Orthodox Church in Belgrade, the subject taught by Academician Vladeta Jerotić since 1985 in the third and fourth year of studies, while now it is part of the course Pastoral Theology where is studied in the fourth year. This paper presents the content of the Pastoral Psychology course as well as the methods*

1 Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet, zoricakuburic@gmail.com, ORCID ID: 0009-0008-1383-5644.

2 Deo ovog teksta preveden je na engleski jezik i objavljen u Kuburić (2025). To Recognize the Voice of the Shepherd Means to Understand the Soul of the Believer. In Beuk, Sergej & Milić, Jasmin (Eds.), *Spirituality, pastoral counseling and psychotherapy* (pp. 161–177). Belgrade: Anglican Theological Institute.

that are recommended and stem from the centuries-old practice of the church fathers. Pastoral psychology is based on the religious practice of repentance. Working on oneself implies the willingness to see one's own shortcomings, which one then tries to fix, by leaving sins in a religious sense, by restoring goodness and virtue. The healing power of being aware of one's own sinfulness and then repenting is that it enables the acceptance of God who forgives sins and the acceptance of other people without judgment. Special attention was paid to the personalities who taught Pastoral Psychology. The personality of the professor is shown as a paradigm and a key determinant of Christocentric psychotherapy, which, following the example of Christ, makes possible a relationship of trust and love, if he has a clear religious identity that does not mean only formal belonging but also authentic belief.

Key words: *pastoral psychology, personality, empathy, pastoral care, Vladeta Jerotić*

Zaista, zaista vam kažem: ko ne ulazi na vrata u tor ovčij nego prelazi na drugom mjestu on je lupež i hajduk; A koji ulazi na vrata jest pastir ovcama: Njemu vratar otvora, i ovce glas njegov slušaju, i svoje ovce zove po imenu, i izgoni ih; I kad svoje ovce istjera, ide pred njima, i ovce idu za njim, jer poznaju glas njegov. A za tuđinom neće da idu, nego bježe od njega, jer ne poznaju glasa tuđega.
Jovan (10, 1–5)

Odnosi povezivanja kao suština religije

Od različitih mogućnosti definisanja samog pojma pastirska psihologija izabrala sam da u ovom radu pođem od tvrdnje da je pastirska psihologija ona vrsta odnosa prema „duši čovekovoj“ koju neguje u svojoj duši „pastir“. Zato je važno, da bismo u pastirskoj psihologiji razumeli njenu suštinu, da obratimo pažnju na pojedine ličnosti koje su je predavale kao i na sadržaj predmeta.

U tekstovima knjige *Pastoralna psihologija,* koju je pisao Anton Trstenjak 1941, čitamo da je reč o posebnoj, primenjenoj psihologiji ili „psihologiji dušebrižništva“ jer se „radi o osobnom dodiru između čovjeka i duhovnog pastira“ (Trstenjak, 1989: 11). U knjizi je predložen sadržaj samog predmeta, stavovi i saveti.

Pastoralnom psihologijom bavio se i Mihály Szentmártoni. Pastoralnu psihologiju definisao je kao granu psihologije koja proučava psihološke procese koji se javljaju u pastoralnim situacijama. Dakle, pastoralna psihologija spada u oblast primenjenih psiholoških disciplina kao što su industrijska psihologija i školska psihologija (Szentmártoni, 2009: 9).

Smisao pastirske psihologije u okviru obrazovanja budućih bogoslova i jeste „da bude od pomoći pastirskom staranju u izgradnji crkvenog identiteta i svesti vernika” (Karan, 2010: 28).

Proces desekularizacije društva doprineo je konstruktivnom odnosu teologije i psihologije. Pastirska psihologija povezuje psihologiju i teologiju sa zajedničkim ciljem da doprinesu dobrobiti čoveka (Karan, 2010: 28).

Pored značaja koji ima povezivanje dveju disciplina koje se bave istim predmetom, psihologije i pastirske psihologije, u ovom radu baviću se i ličnošću profesora koji je predavao predmet Pastirska psihologija na Pravoslavnom bogoslovskom fakultetu Univerziteta u Beogradu. Bio je to čovek koji je plenio svojom ličnošću.

Vladeta Jerotić je pozvan od strane Bogoslovskog fakulteta 1984. godine da predaje Pastirsku psihologiju, što je prihvatio i od 1985. godine po prvi put ovaj predmet dobija svoje mesto u programu teoloških studija u Beogradu. Svoja predavanja Vladeta Jerotić je osmislio tako što je prvo govorio o dostignućima prenatalne psihologije, potom o periodu detinjstva, o adolescentnom dobu, zrelom dobu i zasnivanju porodice te dobu starosti. Prelazeći u predavanjima iz jednog životnog doba u drugo, ukazivao je na sve ono što je zdravo u svakome od ovih doba, uvek ih dovodeći u vezu sa religijom, odnosno sa preventivnom ulogom pravoslavne vere u sprečavanju psihopatoloških pojava. Objavio je knjigu *Hrišćanstvo i psihološki problemi čoveka*, nekoj vrsti neformalnog udžbenika, koji je i danas u programu za predmet Pastirsko bogoslovlje[3], a predaje ga dr Dragan Karan (Jerotić, 1997).

Koje osobine krase nastavnika Pastirske psihologije? Sećam se da sam jedno vreme odlazila na predavanja iz Pastirske psihologije koja je držao akademik Vladeta Jerotić na Pravoslavnom bogoslovskom fakultetu u Beogradu. Potonja druženja s njim, na različitim tribinama, na konferencijama, u privatnim posetama, na slavama kod drugih ili na porodičnim druženjima kod nas u kući, pružala su mi svaki put iznova priliku da vidim, čujem i osetim kako izgleda čovek koji predaje Pastirsku psihologiju.

Poučena ličnim iskustvom učenja od učitelja, potom ličnim iskustvom predavanja predmeta Pastirska psihologija, pišem ovaj tekst u nameri da obradim tri aspekta u okviru predmeta Pastirske psihologije:

1. Sadržaj predmeta koji se predaje, cilj i zadaci samog predmeta kao i metodika nastave Pastirske psihologije;
2. Ličnost nastavnika koji predaje Pastirsku psihologiju;
3. Zašto i kome je potrebna pastirska psihologija.

Pastoralna psihologija – sadržaj predmeta

Prvi udžbenik iz oblasti pastoralne psihologije napisao je Anton Trstenjak za vreme okupacije, a objavljen je 1946. godine na slovenačkom jeziku. Autor tvrdi da je to bila prva knjiga o pastoralnoj psihologiji u svetu, jer nijedno drugo delo nije nosilo takav naslov niti se bavilo samo tom temom. Drugo izdanje, koje ovde koristim, znatno je prošireno i objavljeno je 1989. godine (Trstenjak, 1989: 9).

3 chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://bfspc.bg.ac.rs/wp-content/uploads/pdf/silabusi/BK-2021/Pastirsko_bogoslovlje-BK.pdf

Objašnjenje zašto se interesovanje nije javilo ranije i zašto među katolicima nije bilo literature iz Pastoralne psihologije autor pronalazi u strahu pred modernizmom. Modernizam je izazvao pravi pravcati strah pred psihologijom i ličnim „doživljavanjem“ vere. Trstenjak piše da je dobrih pola veka taj strah držao distancu „iza grma objektivnosti“, da bi potom psiholozi (i šira naučna javnost) spoznali da su se zapravo povukli pred razumevanjem čoveka. Trstenjak primećuje da su prva interesovanja, iz verskih krugova, za psihologiju pokazali protestanti: „Zanimljivo je i to, da u vjerskoj psihologiji nisu bili prvi katolici nego protestanti. Eksperimentalno istraživanje psiholoških vjerskih doživljaja započeo je Karl Girgensohn“ (Trstenjak, 1989: 13).

Karl Girgensohn (1875–1925), po veroispovesti protestant, bavio se psihologijom religije. Zabrinut zbog uticaja moderne psihoanalize na veru hrišćana, on je težio da uspostavi proučavanje religijske psihologije na čvrstoj empirijskoj osnovi. U njegovom najvažnijem delu, „Duhovna struktura religioznog iskustva“ (*The Spiritual Structure of Religious Experience*, 1921), tvrdio je da je religiozno iskustvo sinteza intuitivne svesti Boga i svesnosti Boga i sopstva. Važnost njegovog rada je odmah prepoznata u Nemačkoj.

Trstenjak navodi da su u Americi delovali odlični verski psiholozi, poput Wiliama Jamesa, ali to je još daleko od pastoralne psihologije.

Značajno je napomenuti da je Trstenjak objavio 1941. godine u Ljubljani knjigu „Metodika veronauke, Okvir versko-pedagoške psihologije“ (*Metodika veronauka, Očrt versko-pedagoške psihologije*), koja je potom 1945. bila štampana u Milanu. Temeljne vrednosti i načini komunikacije između sveštenika i vernika zajednički su kako metodici veronauke tako i pastoralnoj psihologiji (Trstenjak, 1941).

Trstenjak izvodi definiciju pastoralne psihologije iz odnosa sa teologijom: „Prema tome, pastoralna psihologija je posebni ogranak primjenjene psihologije, koja ne pokušava potisnuti teologiju ili je nadomjestiti već je u cijelosti pretpostavlja i samo je dopunjuje, slično kao što pedagoška psihologija pretpostavlja i dopunjuje pedagogiju. Napose moramo biti svjesni da ne možemo ni s najboljom psihologijom bez nadnaravne djelatnosti u dušobrižništvu spasiti nijednu dušu, jer psihologija ima samo ulogu čiste, naravne priprave, temelja i usmjerenja“ (Trstenjak, 1989: 22).

Trstenjak samu pastoralnu psihologiju uokviruje u tri poglavlja koja se bave 1) psihološkim temeljima vere gde se obrađuju putevi ljudi prema Bogu; 2) psihološkim preprekama veri i 3) šta čine posrednici ili kakav je dodir između „navjestitelja riječi“ i laika te da li postoje psihološke zakonitosti koje taj dodir pospešuju ili ometaju.

Kada je reč o veri i verskim istinama, značajno je stanovište, koje zastupa Trstenjak, da svaki čovek ima svoj individualni i lični put kojim još niko nije išao i nikada neće ići. Kod svakoga je značajno da su ga verske istine polako osvojile.

Dakle prvi korak ide kroz proces ličnog usvajanja verskog sadržaja, koji kao lična svojina prožima celo biće, kako emocionalni tako i voljni aspekt ličnosti. Sadržaji vere uobličuju dušu prema suštini same vere i bića koje je veru usvojilo. Razumom priznajemo neku istinu koju tek osećanje i volja mogu prihvatiti kao vrednost koja potom deluje kao motiv. „Hladna istina nikada ga neće zagrijati. Čak ni onda, ako je neposredna i savršeno razvijena, tako da je ne može zanijekati, neće ga prožeti do srži, sve dok mu se ne prikaže u svjetlu sklonosti za cijelo njegovo biće, a napose za osećanje i volju... Istina je kao kostur koji poprima svoju privlačnost istom onda, kada se pokaže s punokrvnim mišićima i glatkom kožom kao organska cjelina, kao punovrijedna vrednota“ (Trstenjak, 1989: 35).

Na tu potrebu, kako vernika tako i dušebrižnika, da ceo čovek bude oličenje vlastite vere, ukazuju reči apostola Jakova da je vera bez dobrih dela mrtva (Jakov, 2, 17). Uverljiva realnost vrednosti vere živa je tek onda kada se ona pronađe ostvarena u „živoj osobnosti“ (Trstenjak, 1989: 45).

Budući da je pastoralna psihologija namenjena sveštenicima koji u dodiru s narodom vrše svoj verski uticaj, Trstenjak stavlja naglasak na problem koji izaziva „religija straha“. „Strah Božji“ bio je glavno sredstvo moralnog vaspitanja. Predstavljanje hrišćanstva kao religije straha kod ljudi izaziva dvostruku versku krizu. „Sve nastojanje odgoja mora ići za tim da se čovek uzdigne nad golim strahom, da nije pošten samo iz straha pred kaznom nego iz najčistijeg motiva, da je dobro samo dobro, a zlo samo zlo“ (Trstenjak, 1989: 98).

Zato Trstenjak zaključuje da nije samo pastoralno-psihološki nego i dogmatski mnogo pravilnije da sveštenik glavni naglasak stavi na tajnu posinovljenja, po kojoj smo Božja deca, oslobođeni ropstva grehu i večne smrti. Ono što je najviše ljude odvelo u ateizam zapravo jeste nauka o paklu (Trstenjak, 1989: 99).

Od brojnih tipologija koje Trstenjak u knjizi navodi i obrazlaže ovde ću preneti samo onu koja se odnosi na psihopatologiju. Trstenjak tvrdi da potpuno normalan čovek postoji samo na papiru, zato što se svaki čovek u nekoj meri i u nekoj crti udaljuje od prosečne norme. No, uprkos te normalizacije abnormalnosti, postoje odstupanja koja zahtevaju poseban tretman od strane dušebrižnika, sveštenika pa i psihoterapeuta.

U prvu grupu navodi skrupulante koji su presavesni ljudi i imaju neosnovan strah pred grehom. Dakle, nije reč o ljudima profinjene savesti koja je zdrava i svake hvale vredna. Skrupulanti pred očima imaju stalno samo Božju pravdu, a ne računaju na Božju milost. Bog im je strogi sudija, uhoda koja im stavlja zamke. Male prestupe tretiraju kao smrtne grehe. Njihova preosetljivost, čak i akustična preosetljivost, izbacuje ih iz ravnoteže. Stanje neprestane sumnje i teskobe čine da takav, plašljivi čovek ne preuzima na sebe nikakve zadatke, već samo razmišlja, kopa po sebi i ne ume da se ozbiljno lati posla. Kada je reč o prošlosti, stalno nosi svest da je učinio nešto naopako. Saveti koje Trstenjak daje dušebrižnicima ukazuju na to da je dovoljno da budu podrška skrupulantima poput saosećajnog

asistenta koji stoji nemoćnom čoveku sa strane. Važno je da sveštenik zna da probudi nadu; da ume radije da sluša nego da govori; da što manje ispituje; da uteši i ukaže na to da stanje skrupulanta nije ništa opasno, da je normalno, te da se sveštenik nikada ne izruguje skrupulama i besmislenim idejama koje opazi (Trstenjak, 1989: 360–372).

Ono što je delotvorno kod ove vrste preosetljive savesti koju preplavljuje stalna zaplašenost pred životom jeste da svoju bolesnu i u pogrešnom smeru okrenutu koncentraciju preusmeri. Pomoć je u tome da čovek vidi i svoju savest i svoju budućnost te da se lati posla. „Pozitivni savjet bi dakle bio neka se skrupulant uhvati ozbiljnoga rada, u cjelosti preusmjeri svoj život, zanimanje, interese, područje, stanovanje itd. Preporučljive su tjelesne vježbe, naravno samo takve koje nisu u vezi sa skrupulama. Tim vježbama se učvršćuje tjelesna snaga. Dobro bi bilo za neke da im se prepiše dnevni red, jer im se time priječi da se odaju razmišljanju i sumnjama. Poštovati treba u prvom redu djela, prema kojima bolesnik ima već po naravi i temperamentu veselje i interes“ (Trstenjak, 1989: 371).

Svi ovi principi i saveti koje navodi Trstenjak primenjivi su i podudaraju se sa savremenim psihoterapijskim pravcima. S teološke strane, lek za ovakve ljude koji se neprekidno biju u prsa zbog svojih i neučinjenih grehova, te zbog fokusa na Boga koji ih kažnjava ne vide drugu stranu posle pokajanja, jeste da ustanu i žive radost. Dužnost duhovnih pastira je ukazivanje na moć religije da spasi od greha.

U drugu grupu spadaju manipulanti, ljudi na koje treba obratiti pažnju u pastoralnoj psihologiji jer oni preteruju, ali ne u osećanju stalne grešnosti i strahu pred životom, što čine skrupulanti, već u strahu pred realnošću vlastite slike o sebi, koju potom pred sobom i drugima prikazuju spolja, u teatralnosti, u smislu da su bolji nego što jesu. „Izvan doma, kod susjeda prikazuju se kao anđeli mira; a kod kuće su đavoli koji se ne plaše ni pred kakvim zlim činom. Kada ih bes mine, opet pokazuju prijazno lice, veliko suosjećanje, izvanrednu darežljivost, tako da više puta i sami trpe nemaštinu samo da bi drugima olakšali nesreću. A sve su to samo bila impulzivna čuvstva, koja odmah nestaju, čim se ohladi krv. Sve što učine, bilo dobro ili zlo, sve rade pod utjecajem bolesnog nagona“ (Trstenjak, 1989: 376).

Manipulante Trstenjak definiše pojmom „histerici“. Za njih kaže da teže da imaju vlast. Ovu vrstu neuravnoteženosti kod svih prati umanjena odgovornost. Histerici žele pobuditi pažnju, guraju se na najvidljivija mesta, s prezirom gledaju na druge, posebno na mlađe. Simptomi nastaju pod uticajem nekog teškog doživljaja a simptomima obezbeđuju psihološku dobit. Nastupom se okoriste skrećući pažnju na sebe. U stanju su da svojom maskom često prevare i iskusne svešteнike. Srednji put, jedino ispravan, oni ne poznaju. Svoju ulogu igraju nesvesno, varajući i sebe i druge. Prevara ide putem nasilne sentimentalnosti, bestidne drskosti, želje za razmetanjem, kinđurenjem i lažima. To su mane kojima štete i sebi i drugima (Trstenjak, 1989: 373–377).

Savet je biti na distanci sa manipulantima. Potrebna je opreznost, ništa im ne treba verovati. „Kada histerici počnu igrati komediju: uzdisati, žaliti se, tresti se, najbolje je da te scene dosljedno ignoriramo, a nipošto nije na mjestu da ih žalimo, milujemo, jer takva naoko dobrota više šteti, nego koristi“ (Trstenjak, 1989: 378). Ispravan vaspitni metod nije zastrašivanje nego ulivanje hrabrosti i bodrenje da se bude autentičan, da se preuzme odgovornost za sopstveni život.

Treći tip koji se nadovezuje u ovom nizu psihopatskih ispoljavanja vere jesu, prema Trstenjaku, seksualne psihopate. Prve dve grupe imaju teškoću povezivanja s Bogom i drugim ljudima u radosti, iz straha pred vlastitom grešnošću koju prvi osuđuju a drugi skrivaju. Skrupulanti su preplavljeni osećanjem straha i teskobe s negativnom slikom o Bogu. Manipulanti su iznutra prazni, ali tu prazninu nadograđuju spoljašnjom grandioznošću, koja ih sprečava da se povezuju u autentičnoj religioznosti. Treća grupa nema moć povezivanja s drugim ni fizički niti duhovno budući da je okrenuta samo sebi. Trstenjak u ovu grupu ubraja prvenstveno onaniste i homoseksualce, a i primere mazohizma i sadizma između žene i muškarca te različite oblike perverznosti. Trstenjak upozorava sveštenike da greše kada u nameri da mladiće zaštite od devojaka govore protiv ženskog pola, misleći da će tako sačuvati mladiće raznih spoznaja. „Takvi mladići vrlo lako pretjeranim izjavama odbace drugi spol i jednostrano se vežu za muškarce. Treba naglasiti da su bludničenja s istim spolom teži grijesi nego s osobama drugog spola, jer su protuprirodna“ (Trstenjak, 1989: 387).

Trstenjak smatra da su takve osobe posve nedostupne za svaku opomenu i pametnu reč. Ipak treba apelovati prvenstveno na volju, koja jedina odlučuje o pitanju greha i kreposti. „Volju možeš okrijepiti ili joj dati dovoljno snage samo s dovoljno snažnim sklonostima ili motivima. Samo će oni biti snažni uteg protiv spolne razdraženosti i loših navika, kada cjelovitu osobu takoreći fiksiraš nekamo na drugo područje i tamo ga tako jako zainteresiraš, da je kao ’opsjednut’, da sav živi baš za tu stvar, a sve drugo zaboravi. Samo oni koji se u svom dubokom osobnom zanimanju u nekoj grani svojim sudjelovanjem posve iscrpe u radu mogu djelotvorno prelomiti sa starim navikama“ (Trstenjak, 1989: 384).

O značaju inkluzivnog principa

Na kraju knjige *Pastoralna psihologija* Trstenjak ukazuje na značaj inkluzivnog principa koji prihvata sve raznolikosti religijskog iskustva i zrelosti u veri. On piše zaključne misli o verski strukturnim tipovima: „Istakli smo šest glavnih vjersko strukturnih tipova, među kojima je prvome u središtu pravovjernost, drugome vjersko poštenje (iskrenost), trećem vjerska reforma (obnova), četvrtom vjerska poruka, petom tajna i šestom – dobrotvornost (Trstenjak, 1989: 409).

Glavna namera rasprave koju u knjizi prikazuje jeste da dokaže da je reč o različitim ali jednako opravdanim versko-psihološkim tipovima koji su pravoverni,

svi jednako. Upravo zato između njih nijedan ne predstavlja svestrano i savršeno ostvarenje verskog ideala. „Naravno, da su svi ovi tipovi tako dugo opravdani, dok nijedan ne pokuša bit jedinstven, koji bi sve druge isključivao. Svaki tip, barem implicite, sadrži u sebi i drugih pet tipova. Njegova osobina i razlika od drugih je samo u posebnom naglasku jedne jedine osobine, koja je upravo kod drugih u pozadini i obratno“ (Trstenjak, 1989: 410).

Crkva kao zajednica upravo ima puninu u tome što sve obuhvata i gaji na jedan viši i savršeniji način, što ukazuje i na važnost svakog dušebrižnika da bude iznad svih tipova, da bi mogao biti svima onaj koji upućuje na sliku Spasitelja i podržava dinamiku individualnog razvoja vernika. Da bi sveštenik, pastor, propovednik, pastir, dušebrižnik bio „pastir a ne najamnik“, potrebno je da i sam radi na sebi i svom duhovnom uzrastanju u veri i ljubavi. U susretu s vernicima koji imaju probleme koji prevazilaze njegovo znanje i iskustvo potrebno je da sarađuje sa stručnjacima koji mu u tome mogu pomoći.

O značaju saradnje različitih struka koje se bave dušom čoveka čitamo i u delima drugih autora koji su bili iskustveno uključeni u rad sa vernicima, ali u ulozi lekara, psihijatra i psihologa. Svetomir Bojanin (1984) u knjizi *Duhovnost, psihijatrija i mladi* zalaže se za saradnju duhovnika i psihijatara u pružanju pomoći psihijatrijskim bolesnicima. „Lekar treba da je uvek visokostručan i kreativan kako bi mogao da primenjuje metode lečenja shodno ličnosti pacijenta, a ne nozološkoj jedinici i vladajućoj teoriji o mentalnim poremećajima... Duhovnik treba da nastoji da patnju razreši otkrivajući SMISAO te pojedinačne patnje ličnosti koja je pred njim, i da joj otkrije izgubljeni smisao života“ (Bojanin, 1994: 72).

Bojanin polazi od pretpostavke da sva deca imaju početni smisao postojanja koji prepoznaju u pogledu svoje majke. „Odsustvo smirujućeg pogleda majke i sigurnosti njenog naručja pokreću tugu, određene oblike uznemirenih ponašanja, čime se oglašava gubitak usmerenja njihove egzistencije i njihov ugroženi *smisao postojanja*“ (Bojanin, 2009: 92).

Cilj svakog psihoterapeutskog i savetodavno-psihološkog tretmana, prema Milošu Vesinu (2013: 92), jeste životna radost, a ona potiče iz punoće odnosa Ja–Ti, prvo u odnosu čovek–Bog, a onda i u odnosu čovek–čovek. Radost je suština hrišćanstva, jer je ono radosna vest o Božjoj ljubavi i spasenju čoveka. Ljubav i radost su na samom vrhu plodova Duha Božijega (Gal. 5:22–23) (Kuburić, 2014: 222).

Zdravlje je obeleženo slobodom i odgovornošću – anticipacija dobrote

Svetomir Bojanin (1994), pišući o duhovnosti, psihijatriji i mladima, u svojim tekstovima poziva se na duhovnike, teologe, religiozne filozofe u nastojanju da ukaže na to da je religioznost zapravo urođena i univerzalna. Anticipacija dobrote utkana je u biće deteta, a nju prepoznajemo u dečijim osmehivanjima.

Dete se osmehuje dobroti, majčinom liku koji je ozaren dok ga gleda. Dete zna za dobrotu kao primarni mogući spasonosni odnos sa svetom, dobrotu koju dete priziva plačem, ako je slučajno ustupila mesto praznini ili neprijatnim dražima oko njega. Centralni događaj jeste susret s majkom (Bojanin, 1994: 52). Centralni događaj, potom, u čovekovoj težnji za smislom, jeste susret s Bogom koga prvo otkriva u očima majke, a potom u svim drugim ljudima iza kojih stoji lik Boga.

Kakva je priroda Božja? U knjizi *Vera svetih* Nikolaj Velimirović piše: „Bog je duh, neograničen, nepromenljiv, nedostižan, večan, bespočetan i beskrajan. Koja su bitna Božja svojstva? Bog je savršeno svet, savršeno dobar, savršeno pravedan, savršeno istinit, savršeno slobodan, premudar, svemoguć, svemilostiv, svuda prisutan, sveznajući i sam sebi dovoljan“ (Velimirović, 1988: 28).

Pastoralni psiholog ili teolog koji primenjuje pastoralnu psihologiju u svom radu treba da ima na umu da bez ljubavi i razumevanja kako čoveka tako i Boga sva znanja ovoga sveta ostaće samo „zvono koje zvoni“ (1. Korinćanima, 13, 1)**.**

Autentičnost predavača

Nastavu iz Pastirske psihologije na Bogoslovskom fakultetu u Beogradu držao je akademik Vladeta Jerotić od 1985. godine, ne samo za studente teologije i buduće veroučitelje – predavanja su bila otvorena za sve zainteresovane među kojima sam bila i ja. U nekoliko tekstova pisala sam prikaze o Jerotiću i njegovim delima (Kuburić, 2001; 2008). Akademik Vladeta Jerotić studirao je teologiju i psihologiju, ali je završio medicinu i usavršavao se u psihoterapiji da bi kao psihijatar imao kliničku praksu u bolnici „Dragiša Mišović“. Svestrano obrazovan i beskrajno radoznao, spremao je predavanja uvek nova za svaku novu generaciju.

Bojan Jovanović (2024) u predgovoru svoje knjige *Vladeta Jerotić, harizmatični darodavac* navodi nekoliko osobina Vladete Jerotića koje su doprinele da bude ne samo dobar predavač već i omiljeni pisac i besednik. Dobar prijem kod publike imao je jer je pisao i govorio pristupačnim i razumljivim jezikom, argumentovano i iskustveno.

Ono što je bitno jeste umeće ukazivanja na problem. U isto vreme umeo je da ponudi i načine rešavanja problema, što svakoj knjizi, predavanju, tribini daje celovitost. Ovakva navika, kao deo čovekovog karaktera, jeste plodotvorna zato što je davanje celine dovršeni posao, rešenje koje otvara put vere i nade, a ne vodi u beznađe i očajanje, ili u osvetnički duh. Posle susreta s piscem ili predavačem koji u sebi nosi celovitu i zrelu ličnost, čovek ide kući i sam celovitiji.

Predavač pastirske psihologije je vernik, ali ne dogmatski zatvoren već duhovno otvoren. On je prožet istinskom verom. A vera ne ide bez dela. I u ovoj osobini se ogleda celovitost a ne ekstremizam koji zanemaruje drugu stranu, ili je suprotstavlja kao netačnu. Jovanović piše: „Njegove misli su neodvojive od osećanja i postupaka“ (Jovanović, 2024: 12).

Autentičnost čoveka ogleda se u iskrenosti i duševnom integritetu. On prenosi ne samo znanje već i neposredno iskustvo koje deluje „životno podsticajno i isceljujuće“ (Jovanović, 2024: 12).

Pastirski psiholog je razvojno orijentisan. U praksi to znači da poziva svoje čitaoce ili slušaoce, studente i narod „da budemo onakvi kakvi možemo biti“ (Jovanović, 2024: 13). Vladeta Jerotić je često imao običaj da kaže: „Ako ne budemo bolji, bićemo gori.“ Zato je podržavao spremnost da se čovek suoči sa negativnim aspektima sebe. Smatrao je da je važno da budemo spremni i otvoreni za realno sagledavanje i tamne strane vlastite ličnosti da bi se ona osvetlila i osvestila, a time i pročistila.

Saglasnost između reči i dela

Bojan Jovanović primećuje: „Za razliku od autora koji su svojim ponašanjem umanjivali vrednost svome delu kao i onih koji su se, svesni svojih mana, držali krajnje rezervisano i pragmatično kako nekim nepromišljenim postupkom ne bi doveli u pitanje adekvatnu recepciju svog dela, Vladeta Jerotić je ostvario najviši stepen saglasja između napisanog i življenog“ (Jovanović, 2024: 14).

Pastoralnu ili pastirsku psihologiju bilo bi dobro da predaje verujući čovek, da ima jasan religijski identitet koji nije samo formalno pripadanje već i autentično verovanje. Bez te iskrenosti postiže se kontraefekat. Poput pripreme za psihoterapeuta gde se prolazi put edukacije i rada na sebi, na sopstvenim bolnim tačkama kao i manama, tako je i u religiji neophodan rad na sebi, na sopstvenim očima koje prvo treba da vide u svom oku strane elemente da bi se moglo potom posvetiti drugome.

Autentično ljudsko postojanje podrazumeva čuvanje vlastitog identiteta uprkos promenama koje se događaju, bilo kontinuirano ili naglo. Biti isti a stalno se menjati, pojedinačno i društveno, to je realnost života koja podrazumeva jednu konstantu, a ta konstanta je ono što ima najveću vrednost – to je ličnost, to je celovitost i integritet.

Individualnost kao lična odgovornost

Pronaći meru između Ja i Mi jeste odlika pastira. Nikolaj Velimirović piše u *Zemlji Nedođiji* da je problem odnosa Ja i Mi, i vrednosti i jednog i drugog, jedan problem koji muči ljude od postanja sveta. „Bezmalo svi problemi čovečanstva svode se na ovaj problem“ (Velimirović, 2005: 47). „Ljubav je već rešila problem o Ja i Mi. Bog ljubavi uzdigao je pojedinog čoveka, čak i grešnog, do visokih visina neba, a dušu čovekovu iznad vrednosti celog materijalnog sveta. Kao pastir dobri On je ostavio 99 ovaca i pošao da traži jednu izgubljenu ovcu... Ne obazirući se na blagodarnost i neblagodarnost ljudsku, On je brižno hteo da svakoga

obrati i popravi. Želeo je žarko da niko od ljudi ne propadne u haosu bezličnosti. Tako je Bog ljubavi rešio problem Ja. A društvo? Društvo koje je On zasnovao više je organizam nego organizacija (Velimirović, 2005: 50–51).

To hrišćansko društvo o kome govori Nikolaj Velimirović ima viziju života i jasnu mapu puta ka svome cilju. To je racionalno društvo na zemlji koje stalno govori o raju, ali niti traži niti obećava raj na zemlji. Ja i Mi ima svoju dinamiku zajedništva tako što svaki član društva pomaže društvo da bi ono sa većom snagom pomoglo i osposobilo svakog pojedinca da izgradi svoju ličnost do najveće visine i lepote i tako postane član besmrtne porodice Božje.

Pritom, jedino u društvu pojedinac može da pokaže svoju vrlinu i da je izgradi. „A lečiteljski postupak je moguć samo kao najneposredniji lični susret dvaju ljudskih bića, dvaju ličnosti ispunjenih uzajamnim poštovanjem" (Bojanin, 2009: 124).

Vladeta Jerotić, verovatno iz pozicije lekara, stekao je osećaj za meru leka, umeo je da prepozna lekovitost istine i njenu količinu koja se može podneti. „Odvažno iznoseći ono što misli, smatrao je da lekovitost istine treba uzimati u meri neizazivanja neželjenog kontraefekta" (Jovanović, 2024: 40).

Individualnost se razvija postepeno, negovanjem svesti o svojoj posebnosti, negovanjem kritičkog mišljenja kojim se sagledavaju date životne okolnosti kao mogućnosti ostvarivanja vlastitih vitalnih i duhovnih potencijala. Biće ima zadatak samorazvoja potencijala. Rad na sebi podrazumeva prepoznavanje osećanja nezadovoljstva sobom i potrebe da se mane preobraze u vrline, da ono što je negativno preraste u pozitivno, da se u sebi pronađu uzroci vlastitog nezadovoljstva. Bojan Jovanović piše: „Pokazalo se da je psihoterapija najuspešnija kod onih koji su izražavali duboko i iskreno nezadovoljstvo sobom. Priznavanje tog osećanja i traženje njegovog uzroka u sebi prvi su koraci ka uspešnom prevazilaženju ometajućeg osećanja nezadovoljstva" (Jovanović, 2014: 35).

Shodno psihoterapijskim saznanjima o efikasnosti razvoja sopstvene ličnosti ako se počne od sebe i ako se uvide vlastiti nedostaci koji se potom nastoje popraviti (poput mentalne higijene, sklanjanja smeća iz sopstvene kuće, ili greha u religijskom smislu), tako se i pastoralna psihologija temelji na ključnoj religijskoj postavci pokajanja.

Međutim, tu nije kraj. Potreban je jasan cilj i stabilan sistem vrednosti koji čuva od novih padova, novih senki koje se igraju svakodnevno, u zavisnosti od jačine svetlosti. I tu se pokazuje da što više čovek sebe stavlja u poziciju Božje prisutnosti, to se više i jasnije uočavaju senke. Stoga je osećanje teskobe neizbežno, ali lekovito, budući da omogućava prihvatanje Boga, ugledanje na Njega te prihvatanje drugih ljudi bez osude. Pošto se čovek suoči sa vlastitom senkom, već tada sazreva odluka da ne potiskuje svoje mane i da ih ne projektuje na druge. Potom se razvija i navika isticanja pozitivnog i dobrog, što ima perspektivu razvoja. Poučen Hristovim rečima da se ne sudi, vernik hrišćanin bira da ne govori ružno o drugima. Tu strategiju imao je Vladeta Jerotić, čemu lično svedočim na

osnovu brojnih trenutaka provedenih u njegovom društvu, a o tome piše i Bojan Jovanović (2024: 37).

Princip „počni od sebe“ kao strategija bio je karakterističan za bogomoljački pokret i Nikolaja Velimirovića, o čemu sam pisala u knjizi *Autentičnost bogomoljačkog pokreta* (Kuburić, 2024). Kada su drugi ružno govorili o bogomoljcima, pa i o njemu samom, on nije na isti način uzvraćao. Vladika je razvio u sebi umeće ljubavi koje ne osuđuje već razume i brani ukazujući na ono što jeste pozitivno. Kada su njega napadali, on je ćutao. U knjizi *Molitve na jezeru* on je i svoje neprijatelje blagosiljao, uviđajući da su ga oni svaki put usmeravali ka Bogu i carsvu nebeskom (Velimirović, 1922).

I Vladeta Jerotić nije odgovarao na optužbe i uvrede koje su mu drugi nanosili (Jovanović, 2024: 75). Bojan Jovanović opisuje razlog zašto je Jerotić birao da govori i istakne ono dobro, pozitivno i lepo u drugima: „Ovakvim odnosom prema drugima iskazivao je visok stepen samokontrole zaraznog zlogovora, kojim bi mogao da najpre otruje sebe, a potom da taj negativitet postane obeležje njegove ličnosti“ (Jovanović, 2024: 38).

Najdublja ljudska potreba je da čovek veruje. Čovek je pre svega verujuće biće, a ta vera daje sigurnost. Poverenje u roditelje, zadovoljene potrebe temelj su svake vere, pa i religijske. Pogledi na svet su različiti, ali ono što u simboličkom smislu predstavljaju krug i spirala dva su sistema: jedan iz koga nema izlaza i drugi koji malim pomacima čini kretanje linearnim, što i jeste suština monoteizma, za razliku od panteizma (Kuburić, 2015). Zatvoren krug je kada ja dajem tebi a ti meni; otvoren krug je kada ja prenosim tebi a ti nekom drugom – to su spiralni odnosi koji omogućavaju kretanje dobra.

Psihoterapija kao metod delovanja na čovekovo psihofizičko biće prvenstveno psihološkim sredstvima jeste odnos između psihoterapeuta i njegovog sabesednika – sabesednika a ne bespogovornog primaoca – sa kojim komunicira u otvorenom i stručno vođenom razgovoru (Jerotić, 2000: 55).

Harizmatična svojstva, talenat lake, spontane i sugestivne izražajnosti koja druge ne ostavlja ravnodušnim, kao i talenat u slušanju, shvatanju i uvažavanju potreba drugih omogućuju dvosmernu komunikaciju (Jovanović, 2024: 81). Mnogo važnije od toga šta se govori jeste da se u komunikaciji ličnost obraća na svoj način, autentično, iskreno. Harizma, kao božanski dar milosti, pojedincu daje sposobnost da isceljuje, proriče i bude vođa.

Pozitivan emocionalni odnos prema drugima i otvorenost imaju osobe koje su to dobile prilikom rođenja poput deteta rođenog bez traume: ono je sposobno da voli – ta klica autentičnosti pokazuje da se ne plaši drugog, i to razvija bliskost.

Istinski smisao ljudskog postojanja je u ljubavi koja je srpemna na nesebično davanje samoodricanjem i žrtvovanjem. Odnos prema sebi i drugima je ključni religijski odnos koji povezuje, a on proizlazi iz same realnosti postojanja. „Prepoznajući međusobnu raznolikost kao vrednost samog životnog postojanja, stvaramo

prave uslove da zavolimo drugog, po tome što on jeste, kao vrednost različitu od nas, a ne da u njemu, zbog svojih interesa, volimo sebe (Jovanović, 2024: 104).

Moguće kombinacije odnosa prema sebi i prema drugima ukazuju ujedno na moguću tipologiju ličnosti: a) blagi prema sebi, a strogi prema drugima; b) blagi prema sebi, blagi prema drugima; c) strogi prema sebi, strogi prema drugima; d) strogi prema sebi, blagi prema drugima. Nastavnik pastoralne psihologije i svaki dušebrižnik mogli bi u sebi razvijati stav blagosti koji su u sebi uspeli da razviju mnogi svetitelji.

Zašto i kome je potrebna pastirska psihologija?

Bolestan čovek je ugrožen. Bolest ga zaustavlja u normalnom funkcionisanju i privremeno mu menja životno stanje. Imunitet čoveka reaguje težnjom da se ukloni uzrok oboljenja, a time da se i sam izleči. Dakle, samolečenje je prirodna reakcija organizma.

U stanju između zdravlja i bolesti čovek je na prekretnici da li da odluči da svesno prihvati proces samoizlečenja i pomogne sebi da mu bude bolje; potom da prihvati pomoć drugog ako iskreno želi sopstveno izlečenje i ozdravljenje.

Šta pojedinac može uraditi da bi mu bilo bolje? U čemu mu drugi mogu pomoći? Odgovori su: a) da ne čini ono što bi mu pogoršalo stanje tako da se još više razboli; b) da aktivira latentne mogućnosti za prevazilaženje zdravstvenih teškoća; c) da razume da je potrebna i moguća promena da bi se moglo nastaviti dalje.

Preispitivanje vlastitog života dobar je podsticaj poput stvaranja imuniteta koji je potreban za dalji život, a pokajanje i ispovest su put koji vodi zdravom duševnom životu (Jerotić, 1983: 1–10). To su vrata koja otvaraju prostor za pastirsku psihologiju, za sveštenike i duhovnike, pastore i propovednike da bi prepoznali lekovitost posla koji rade, bez osude i nametanja krivice, a u funkciji oslobađanja od boli i patnje. Prilika za odnos podrške u okvirima pastoralne psihologije. Koncept u kome se svaki čovek, pa i onaj ranjiv u toku svoje bolesti, „sagledava kao subjekt u kontekstu obostrane komunikacije koja otvara mogućnost da on najviše sam sebi pomogne“ (Jovanović, 2024: 119).

“Krivica je, između ostalog, i jedan od biblijskih sinonima za greh. Teološki, ali ne manje i filosofski, psihološki, antropološki, sociološki, umetnički i pedagoški pristup grehu, a onda i krivici, ili, pak, negiranje istih, određuju, po našem mišljenju, da li je reč samo o osećanju krivice, ili o stanju krivice. Razlika u praktičnoj primeni između, na primer, teologije, kroz svetotajinski metod duhovnog života, i psihologije, kroz neki od psihoterapeutskih pravaca, jeste u tome što pacijent ili klijent, kako god da ga nazovemo, ne može da se, izišavši iz ordinacije psihoterapeuta, pohvali svome prijatelju i kaže: *Psihoterapeut me je razrešio krivice*. A ne može, jer psihoterapeut, ma kome pravcu da pripada, može klijenta samo delimično da oslobodi od preteranog osećanja krivice u vezi sa određenom

konfliktnom situacijom, ali ne i krivice kao mnogo šireg egzistencijalnog, a pogotovo ne kao ontološkog stanja bića" (Vesin, 2013: 246–247).

Ljubav je osnova svakog lečenja

Ljubav je osnov razvoja zdrave ličnosti. Osećanje prihvaćenosti u porodici temelj je na kome se odrasta (Kuburić, 2009). Psihičke smetnje nastaju usled nedostatka ljubavi koje razvija osećanje odbačenosti i gubitak primarnog poverenja. Zato je ljubav osnov lečenja, a ljubav prema sebi je pitanje odnosa s drugima, značajnim drugim osobama. Zato se bez ljubavi kao novog isceljujućeg odnosa ne može ni govoriti o izlečenju traume ljubavi (Kuburić, 2021).

Ne može se izlečiti samo onaj ko ne želi da prepozna ljubav u očima drugog čoveka, u lepoti cveta i sveta, a u njemu i sliku Boga koji je sve stvorio i održava u životu. Samo putem sopstvene potrebe da spozna svet u kome živi, može, osim negativiteta koji postoji, prepoznati smisao dobra i lepotu kreativnosti.

Ako govorimo o dušebrižniku, lekaru, psihologu, psihijatru ili svešteniku i duhovniku, dobro je znati savet kako da se oni odnose prema čoveku koji je bolestan. Episkop Ignatije Brjančaninov je pisao: „I slepom, i prokaženom, i pomerenom pameću, i dojenčetu i zločincu, i neznabošcu ukaži poštovanje kao liku Božjem. Šta te se tiču njegove bolesti i mane? Vodi računa o sebi, da ti budeš bez mana u ljubavi" (Melehov, 1993: 29).

Takav stav proizlazi iz razumevanja celovitosti čovekove ličnosti i pronalazimo ga u knjizi psihijatra Dmitrija Melehova (1993), koji se poziva na episkopa Mihaila Tavričeskog. Tavričeski je razlikovao četiri toka (sfere) unutrašnjeg života čoveka: 1. Tok materijalnog; 2. Sferu umnog života; 3. Sferu viših ljudskih simpatija (socijalna osećanja); 4. Sferu slobodne vere (Dela apostola, 17, 27–28). On je smatrao da čovek neposredno vlada samo oblašću duhovne slobode, koja je neuništiva, dok se sve drugo odvija po prirodnim zakonima (Melehov, 1993: 19–20).

Episkop Teofan Zatvornik je posebno istraživao šta je duhovni život za razliku od duše i tela. Prema njemu duh se manifestuje u strahopoštovanju i strahu Božijem, u savesti i u traženju Boga. U jedinstvu i ravnoteži svih strana, duha, duše i tela, krije se sloboda i svest, stvarno zdravlje ljudske ličnosti (Melehov, 1993: 20–21).

Vrlo značajno zapažanje o religijskom iskustvu i razlikovanju zdravog od bolesnog funkcionisanja religioznog čoveka pronalazimo u četiri karakteristike religioznih emocija: 1. Živi susret s Bogom koji se razlikuje od ostalog eksperimentalnog sveta (nadsvetovnost); 2. Monolitno osećanje jedinstva sebe, fokus svog bića (sintetizovanost); 3. Ljubav i strahopoštovanje kao najznačajnije osobine religioznog percipiranja sveta; 4. Neraskidiva veza s voljnom, stimulativnom komponentom, obavezno odražavanje religioznog iskustva u delima i ponašanju čoveka (Melehov, 1993: 25).

Delanje kao put spasenja

Ponašanje, kao vidljiv aspekt ličnosti, komunicira sa onim nevidljivim, duševnim, psihičkim i duhovnim aspektima čovekovog bića. Ponašanje pokrenuto motivima ima svoju povratnu informaciju kojom se ponovo vraća u dušu čovekovu. Zato je ono spona u funkciji integracije. Budući da je čovek stvoren po slici Božijoj, u sebi nosi kreativne sposobnosti kojima se približava Bogu i samospoznaji sebe. Stoga je jedan od lekovitih puteva izlečenja i održavanja sebe u duhovnom i duševnom zdravlju kreativno stvaralašvo. Stvaralaštvo nosi potencijal slobode i ljubavi. Zato je dobro u pastirskom savetovanju ukazati na to da se ono ostvaruje u delanju.

Stvaralaštvo je način putem kog se prevazilaze i zdravstvene krize. Kroz stvaralaštvo se razrešavaju unutrašnji konflikti. Kreativni potencijal, poput mehanizma odbrane, stupa na scenu kada je potrebno, u traženju vlastitog izražaja bilo u muzici, likovnom ili u književnom iskazu. Kad se reši konflikt, može se izgubiti kreativni potencijal, jer je generisan konfliktom. Zato je bitno razvijati potencijale kreativnosti, negovati u pastoralnoj brizi za drugoga mogućnost stvaralaštva od slike do reči, i glasa u pesmi. Samoizlečenje je put svakog izlečenja. Drugi su tu da omoguće prostor u kome su odnosi mogući, u kome je sloboda temelj razvoja ličnosti, te da se prihvati vlastiti realni self uz pomoć drugog, s poverenjem i podrškom. To omogućuje da se potom čovek razvija i sazreva kao integrisana ličnost u celini.

„Budući da čovek nije samo racionalan, već i iracionalan, suprotnosti ta dva aspekta njegovog postojanja treba posmatrati kao komplementarne u kontekstu njegovog jedinstvenog bića, jer njegovo normalno funkcionisanje zavisi od usaglašavanja tih suprotnosti i harmonizovanja i svih drugih koje postoje u svetu i u njemu samome“ (Jovanović, 2024: 122).

Put izlečenja polazi od tog imaginativnog kao šanse da bi se duševne smetnje potom preobrazile u stvaralačke sadržaje. I ono što je najvažnije da se razume jeste da je u tom procesu važno da ojačaju mehanizmi samokontrole koji su vezani za svesno Ja (Jovanović, 2024: 123). A to je ujedno i put askeze.

Askeza kao put spasenja od bolesti sveta

Vladeta Jerotić u predgovoru knjige profesora pastirske psihologije Joanisa Kornarakisa piše da Kornarakis zastupa radikalno mišljenje da je za savremeno lečenje raširenog shizofrenog otuđenja čoveka jedino uspešna metoda ona koja vodi čoveka nihilističkoj samosvesti u jevanđeljskom smislu, što podrazumeva autentično ništavilo. „Prema Kornarakisu, to je put prolaženja čoveka kroz linč svoga ja-idola, potom kroz usamljenost čoveka zasićenog materijalnim obiljem i

bukom razgovora, i tek onda ulaskom u unutrašnju pustinju asketizma koja vodi Bogu“ (Jerotić, 1996: 9).

Asketizam je traganje za sobom, oslobađanje od okruženja, društva, materije. To je poniranje u svoje duhovno biće, u srž koja vapi za smislom. Vrhovna vrednost u srži bića jeste Bog kao ljubav, pravda, poštenje, nada, dobrota. Čovek vođen asketskom trezvenošću dospeva do iskustva unutrašnje slobode (Kornarakis, 1996: 78).

U tom svođenju društvenog na lični plan i asketski stil života, koji integriše ličnost i potom čini ovaj svet lepšim mestom za život, pronalazimo i princip „počni od sebe“ karakterističan za bogomoljački pokret koji je živeo svoju autentičnost u periodu između dva svetska rata (Kuburić, 2024).

Jedan od pripadnika bogomoljačkog pokreta a današnji svetitelj, Ava Justin, piše da problemi društva, kada se svedu na svoje osnovne elemente, nisu drugo do problemi ličnosti, jer čovek kao član društvene zajednice u nju unosi svoju psihofizičku sadržinu i problematiku. „No, problematika čoveka i čovečanstva u osnovi je jedna ista. Problem istine i pravde, života i smrti, dobra i zla, besmrtnosti i večnosti, neba i zemlje, muče čoveka i čovečanstvo. Ali, najpre čoveka kao individuu, pa onda čovečanstvo kao kolektiv. Logički se nameće zaključak: ko reši problem čoveka, rešio je i problem društva, od najmalobrojnijeg do najmnogobrojnijeg: od porodice do čovečanstva“ (Popović, 1974: 140).

Zaključak

Put pastirske psihologije je put kojim ide i pastir i njegov klijent – duša živa koja na tom putu treba lice drugog čoveka. U hrišćanskoj pastirskoj psihologiji polazimo od Hristovih reči: „Ja sam put istina i život“ (Jovan, 14, 6).

Put isceljenja koji prepoznaje Kornarakis vodi u opšte doživljavanje sile i prisustva Hristovog u životu i ponašanju pojedinca. Nihilistička samosvest predstavlja funkcionisanje dobrovoljnog ispražnjenja od negativnih ljudskih momenata, što omogućava ispunjavanje životom Hristovim. „Dakle, bivajući stalno svestan da po ljudskim mogućnostima nisi ništa, stvaraš u sebi prostor za Blagodat Božju; za silu i prisustvo života Hristovog u sebi“ (Kornarakis, 1996: 103–104).

U ovo naše doba kada transhumanistička ideologija obećava besmrtnost u sopstvenoj režiji (Kuburić, 2023), kada je naučni pogled na svet prerastao u tehnologiju idola, pastirska psihologija, poput kompasa, usmerava pogled dušebrižnika na „živu vodu“ od koje neće ožedneti ni on ni oni o kojima brine (Jovan, 4, 10).

Cilj pastirske psihologije jeste duhovni rast koji se ostvaruje u odnosima bezuslovnog prihvatanja. Biblijski pojam rasta ukazuje na složen i višeslojan proces koji podrazumeva stabilan vrednosni sistem koji integriše kognitivne, emocionalne i bihejvioralne aspekte ličnosti. Pastirska psihologija je hristocentrična. Apostol Pavle piše: "Dokle dostignemo svi u jedinstvo vjere i poznanje sina Božijega,

u čovjeka savršena, u mjeru rasta visine Hristove; Da ne budemo više mala djeca, koju ljulja i zanosi svaki vjetar nauke, u laži čovječijoj, putem prijevare; Nego vladajući se po istini u ljubavi da u svemu uzrastemo u onome koji je glava, Hristos" (Ef. 4, 13–15).

Cilj rasta jeste spasenje koje se temelji na religijskom iskustvu Božje dobrote. Apostol Petar savetuje: "Odbacite dakle svaku pakost i svaku prijevaru i licemjerje i zavist i sva opadanja, i budite željni razumnoga i pravoga mlijeka, kao novorođena djeca, da o njemu uzrastete za spasenije; Jer okusiste da je blag Gospod" (1. Pet. 2, 1–3).

Na inkluzivnu strategiju odnosa prema svim ljudima upućuje Hristova priča u kojoj na istoj njivi (a njiva je svet) raste i pšenica i kukolj. Hristova poruka sledi: "Ostavite neka raste oboje zajedno do žetve; i u vrijeme žetve reći ću žeteocima: saberite najprije kukolj, i svežite ga u snoplje da ga sažežem; a pšenicu svezite u žitnicu moju" (Mat. 13, 30).

Posao duhovnih pastira je da otvorenog uma i srca daju sami sebe. "Molim dakle prije svega da se čine iskanja, molitve, moljenja, zahvaljivanja za sve ljude, za careve, i za sve koji su u vlasti, da tihi i mirni život poživimo u svakoj pobožnosti i poštenju. Jer je ovo dobro i prijatno pred spasiteljem našijem Bogom, koji hoće da se svi ljudi spasu, i da dođu u poznanje istine" (1. Tim. 2,1–4).

Sada i ovde, u procesu duhovnog uzrastanja u pastirskoj psihologiji stavljamo naglasak na značaj molitve, pokajanja, ispovesti, opraštanja, i sve u funkciji negovanja duhovnih darova kao što su: "ljubav, radost, mir, trpljenje, dobrota, milost, vjera, krotost, uzdržanje" (Gal. 5, 22–23).

Literatura

Biblija, Sveto pismo staroga i novoga zavjeta. Beograd: Britansko i inostrano biblijsko društvo.

Bojanin, Svetomir (1994). *Duhovnost, psihijatrija i mladi*. Beograd: Naučna knjiga.

Bojanin, Svetomir (2009). *Gordijev čvor mladosti*. Vrnjačka Banja: Bratstvo Sv. Simeona Mirotočivog i Kovilj: Manastir Kovilj.

Girgensohn, Karl (1921). *Der seelische Aufbau des religiösen Erlebens*. Leipzig: Hirzel.

Jerotić, Vladeta (1996). Predgovor knjizi Jovan Kornarakis, *Shizofrenija ili asketizam? Problem egzistencijalnog izbora* (str. 7–12). Novi Sad: Prostor.

Jerotić, Vladeta (1997). Hrišćanstvo i psihološki problemi čoveka. Beograd Bogoslovski fakultet Srpske Pravoslavne Crkve.

Jerotić, Vladeta (2000). Granice psihoterapije – antropološke i medicinske. *Izabrani ogledi*. Beograd: Srpska književna zadruga.

Jovanović, Bojan (2024). *Vladeta Jerotić, harizmatični darodavac.* Beograd: Zadužbina Vladete Jerotića.

Karan, Dragan (2010). Pastirska psihologija kao izazov savremenoj psihologiji. *Srpska teologija u dvadesetom veku: istraživački problemi i rezultati, Zbornik radova, knj.* 7 (str. 27–35).

Kornarakis, Jovan (1996). *Shizofrenija ili asketizam? Problem egzistencijalnog izbora*. Novi Sad: Prostor.
Kuburić, Zorica (2001). Muškarac i žena u religiji i realnom životu, U Bojan Jovanović (Ur.), *Muškarac i žena* [zbornik] (str. 139–169). Beograd: Gutenbergova galaksija.
Kuburić, Zorica (2008). Razgovori s Vladetom Jerotićem: duhovno roditeljstvo, U Episkop jegarski Porfirije, Isidor Graorac i Dušan Obradović (Ur.), *Duhovnost i obrazovanje: dijalog sa delom Vladete Jerotića*, zbornik radova sa naučnog skupa održanog 25. novembra 2005. godine u SANU – Ogranak u Novom Sadu (str. 274–287). Beograd: Ars Libri i Zadužbina Vladete Jerotića, Zemun: Neven.
Kuburić, Zorica (2014). Svest i savest u ispovednoj praksi, Savetodavna psihologija i sveta tajna ispovesti na raskršću između zdravog i bolesnog osećanja krivice. *Religija i tolerancija, 12*(21), 222–224.
Kuburić, Zorica (2015). Spirala razvoja ili sunovrata. *Kultura*, 148, 49–66.
Kuburić, Zorica (2021). *Religija i psihičko zdravlje vernika*. Novi Sad: CEIR.
Kuburić, Zorica (2023). Stara laž u novom ruhu, Transhumanizam i besmrtnost u sopstvenoj režiji. U Marko Nedić (Ur.),. *Zasedanje, 2022. Istina, laž i kritika u filozofiji i književnosti: izlaganja na 32. Zasedanju Kruševačke filozofsko-književne škole* (str. 129–208). Kruševac: Skupština opštine i Kulturni centar.
Kuburić, Zorica (2024). *Autentičnost bogomoljačkog pokreta*. Novi Sad: CEIR.
Kuburć, Zorica (2025). To Recognize the Voice of the Shepherd Means to Understand the Soul of the Believer. In Beuk, Sergej & Milić, Jasmin (Eds.), Spirituality, pastoral counseling and psychotherapy (pp. 161–177). Belgrade: Anglican Theological Institute.
Kuburić, Zorica i Jerotić, Vladeta (2008). Budućnost religije, U Vladeta Jerotić, Aleksandar Gajšek (Ur.), *Agape* (str. 189–216). Beograd: Draslar i Pravoslavni pastirsko-savetodavni centar Arhiepiskopije beogradsko-karlovačke.
Melehov, Dmitrij (1993). *Psihijatrija i pitanja duhovnog života.* Beograd: Bogotražitelj.
Popović, Justin (1974). *Pravoslavna Crkva i Ekumenizam*. Solun: Manastir Hilandar.
Rapajić, Jovan (1935). Antropološke i istorijske analize. *Hrišćansko delo*, *1*(2), 102–116.
Trstenjak, Anton (1989). *Pastoralna psihologija, Prema drugom prerađenom izdanju*. Đakovo: Biskupski ordinarijat.
Szentmártoni, Mihály (2009). *Osjetljivost za čovjeka,* Zagreb: Glas koncila.
Velimirović, Nikolaj (1922). *Molitve na jezeru*, *Sabrana dela, knj. 4 i 5*. Beograd: Štamparija „Sveti Sava“.
Velimirović, Nikolaj (1988). *Vera svetih*. Šabac: Glas Crkve.
Velimirović, Nikolaj (2005). *Zemlja Nedođija, Jedna moderna bajka*. Beograd: BeoSing.
Vesin, Miloš (2013). *Raskršća krivice*. Zemun: Riznica.